

een zaalwachter

Uitgaande van de wetenschap dat onbekend meer dan eens onbemand maakt, heeft de redactie van dit tijdschrift zich voorgenomen enkele, vaak typische spoorwegberoepen voor het voetlicht te brengen. Natuurlijk veronderstelt de redactie geenszins dat haar lezers onkundig

zouden zijn van het bestaan van bijv. zaalwachters of spoorleggers, om maar een paar functies te noemen van de ruim driehonderd die de Maatschappij rijk is. Trouwens, elke spoorman weet, althans bij benadering, wie-er-allemaal-waar in zijn bedrijf tewerkgesteld wordt. Het

is dus niet dat soort kennis dat de redactie haar lezers wil bijbrengen. Minder geweten allicht is wat zo'n beroep werkelijk inhoudt, wat het voor de beoefenaar ervan kan betekenen, wie de mens is die er achter schuil gaat, wat hij er eventueel van maakt...

Op die en andere vragen wil de redactie een antwoord zoeken. Zij wil, bij wijze van spreken, een portret maken van de man of de vrouw bij de uitoefening van dat beroep, van de mens zelf, bij voorkeur anoniem, soms persoonlijk. Voor bepaalde beroepen kan het zelfs een groepsfoto worden.

Voor een goed begrip van dit opzet zij hier vooraf duidelijk gesteld dat er bij de keuze van de beroepen geen «uitverkorenen» zijn, waarmee wil gezegd zijn dat, vooral dan wat de persoon betreft, de keuze onvermijdelijk willekeurig, maar zoveel mogelijk subjectief eerlijk zal zijn. Bovendien weze de lezer er opmerkzaam op gemaakt dat de manier van portretteren kan verschillen naargelang van de man die het toestel hanteert en van de belichtingshoek van waaruit hij zijn beeld schiet.

Klik!

Dit gezegd zijnde kunnen we aan ons eerste portret beginnen. Onze keuze viel op een zaalwachter (1); zo liepen wij geen gevaar op grof wild te vallen.

Waarom nu een zaalwachter? Wij zouden kunnen zeggen, zo maar! Welnu, niets daarvan! Onze keuze viel op hem omdat, zo denken wij, terecht of ten onrechte, de zaalwachter voor het station in een zekere zin is wat de Latijnen een «huisgod» noemden. Als wij echter in het diepste van onze klassieke herinneringen gaan snuffelen, vinden wij geen station in het oude Rome, en indien er daar toch zaalwachters waren, is het weinig waarschijnlijk dat zij dezelfde bezigheden, hetzelfde uniform en dezelfde tang als de onzen zullen hebben gehad.

De zaalwachter is de man die, als het ware, de bewaker is van de poorten van de droom, van het avontuur of,

gewoonweg, van de spoorweginstallaties. De uitreiking van de biljetten wordt door anderen gedaan, maar de cliënt kan nauwelijks een glimp van hen opvangen, verborgen als ze vaak zijn achter hun wazige loketten...

Of de zaalwachter nu in zijn hokje troont dan wel in de houding gaat staan, je ziet hem niet alleen maar je bent bovendien genoodzaakt met hem enige gebaren te wisselen. En ook al vind je ze wat potsierlijk, ze leggen tussen de reiziger en de zaalwachter contacten die we met het hoedanigheidswoord «menselijk» zouden willen bestempelen, ook al wordt dat woord wel eens misbruikt. Je kunt op een trein stappen en een station verlaten zonder ook maar de loketbediende, de stationschef, de onderstationschef, de treinstuurder, de hoofdwachter en noem maar op... te hebben gezien: het is niet mogelijk dat je niet te maken hebt gehad met de zaalwachter, wat heel wat anders is dan hem alleen maar te zien. Nu goed, wij hadden onze gedachten op een zaalwachter gezet. Het kwam erop aan er een te ontdekken. En te hopen...

Reeds van vroeger waren wij goede maatjes met een van hen die werkt in een station waar wij destijds nog enkele reisbiljetten verkochten, maar waarvan wij de naam uit overwegingen van professionele aard niet wensden te verklappen. Wij vonden hem niet alleen sympathiek, wij hadden tevens in zijn wijze van doen een houding menen op te merken die ons beviel.

In zijn hokje waande hij zich als het ware in een schouwburg: tegelijk acteur en toeschouwer (misschien ook wel souffleur). Zijn ogen tintelden ondeugend, soms uit genoeg: je kon zo raden welk deuntje er in zijn binnenste speelde.

Als een acteur begon te spreken, antwoordde hij beleefd. Maar meestal beperkte hij er zich toe te glimlachen, toe te kijken of zijn handen te laten werken met een welsprekendheid die geen andere overtuigingsmiddelen nodig had. Zijn manier, bij voorbeeld, om de reizigers in te lichten, terwijl hij zijn beide wijsvingers in de hoogte stak, beviel ons uitermate. Bovendien had hij volstrekt niets van een «witte raaf».

Wij verwittigden hem van ons plan en maakten een afspraak. We zullen hem Prosper noemen, overigens niet alleen zijn ware maar ook en vooral een toepasselijke voornaam.

Op het afgesproken uur was Prosper present. Hij straalde de kalmte uit van de doorgewinterde eersterangsster, die er nochtans op stond ons zo waarheidsgetrouw mogelijk in te lichten. Vanzelfsprekend heeft Prosper ook een familienaam: zoals iedereen. Maar wij ontdekten in zijn blik een vleugje tevredenheid toen wij hem meedeelden dat het niet in onze bedoeling lag namen te vermelden. Iets wat hij volmondig beaamde. Toen de oorlog 14-18 in volle hevigheid woedde en Verdun zich klaar maakte om een tragische bladzijde geschiedenis te schrijven, kortom in 1915, aanschouwde Prosper het levenslicht. Een doodgegwen «fait divers». De blij en opgeruimde manier waarop hij zestig jaar later nog steeds tegen het leven aankijkt, doet vermoeden dat hij, althans van dat dramatische tijdsgebeuren, niets heeft overgehouden.

(1) Een betiteling die, administratief gesproken, niet meer bestaat. In maart 1963 werd ze vervangen door kaartjesafnemer. Sedert 1972 heten zij die een dergelijke post bekleeden «werkman 2^e klasse».

De oorlog, die zal hij wel leren kennen, maar dan vijftientig jaar later. Hij zal deel uitmaken van de weerstand. De manier waarop hij het toegeeft, wil bijna zeggen «zo wat gelijk de anderen» en beduidt dat hij helemaal de held niet wil uithangen. Na de bevrijding nam hij dienst bij de Belgische strijdmacht, waarna hij schier onmiddellijk in Ierland terecht kwam. Wellicht is het daarom dat hij de «veertig» al voorbij was toen hij bij de spoorweg kwam. Een «late roeping» zegt hij. Inderdaad, tijdens en onmiddellijk na de oorlog verhuurde Prosper zijn werkkraft aan pachters of landbouwers. Net als de personages van Streuvels, hielp hij bij de oogst en bij de bietencampagne. Daar de mechanisatie van de landarbeid zijn bestaanszekerheid bedreigde, nam hij wisselend dienst bij de NMBS als locomotiefstoker. Te oordelen naar de manier waarop hij zijn ogen dichtknijpt, kun je zo raden wat hij ook daarover zou kunnen vertellen. Maar daarvoor zijn wij niet gekomen: alleen voor een gesprek met de zaalwachter. Jammer!

Zo, we weten reeds welk vlees we in de kuip hebben: onze man kan deugdelijke referenties voorleggen, vermits hij eerst dagloner was in het landbouwbedrijf en vervolgens stoker op een stoomlocomotief. Een stom ongeluk op de weg van het werk zal evenwel zijn lotsbestemming in andere banen leiden. Aangereden door een bestelauto, loopt hij een enkel- en een schedelbreuk op, om maar een paar van die dingen te noemen, maar dat komt hij wel te boven. Nu is hij zaalwachter!

Kleine gaatjes

Zonder verder omhaal van woorden vroegen we Prosper of het beroep er alleen maar in bestaat gaatjes te knippen in de reisbiljetten.

Prosper heeft ons niet afgesnauwd omdat we elkaar goed kennen en vriendschap geen ijdel woord is. Toch meenden wij achter zijn (vriendelijke) glimlach een tikkeltje medelijden te bespeuren ten overstaan van de profaan die wij zijn. Helemaal niet! zegt hij. Het komt er vooral op aan het biljet goed te controleren. Is de datum juist? Je kunt ook te maken hebben met een

cliënt die zijn reis onderbreekt, dus geen gaatje. Verder gaat het ook niet op bij een retourbiljet de terugreis in plaats van de heenreis te knippen. Je moet een heleboel voorzorgen nemen, en wel in een oogwenk, want reizigers zijn doorgaans gehaast. Slechts daarna mag je het gaatje maken waarmee de reis begint. Prosper doet ons welbewust opmerken dat er toch heel wat abonnementen zijn; week- maand- netabonnementen, enz., waarvoor de controle het zonder gaatje kan stellen. Een vluchtige oogopslag is voldoende. «Trouwens, we kennen ze allemaal». En de klaplopers, vragen we bijna machinaal. Prosper wil er niet over horen spreken. Zijn er geen die van de drukte gebruik maken om er tussen uit te knippen? «Neen, hier ken ik er geen», antwoordt hij vinnig en op besliste toon. Daar wij niet aflaten, vertrouwt hij ons toe dat er, volgens hem, weinig stiekemerds zijn. «Zulks is uiterst zeldzaam»,

rondt hij dit onderwerp af. Alles goed overwogen, is dat een ras dat hij niet kent. In zijn station wagen die kerels het er niet op. Goed dan, zo veel te beter.

Overigens wordt er hier niet meer bedrogen dan getwist! Wanneer je vriendelijk bent tegen de mensen, is er nooit een vuiltje aan de lucht. En Prosper is een vriendelijk man, dat geven wij je op een blaadje. Als wij

hem over prikkelbare cliënten spreken, geeft hij toe dat er soms eens rare vogels opdagen, maar hij voegt er onmiddellijk aan toe: «Je mag toch wel enig begrip hebben voor mensen die «toevallig» in de wijngaard des heren verdwaalden». Zoals je ziet, duldt Prosper dat de zon in ieders water schijnt.

Respect voor de zaal

Meteen brengt hij ons terug op het rechte pad als hij zegt dat de controle van de reisbiljetten en de gaatjes slechts een deel van zijn werk uitmaken. Hij moet eveneens «op de zaal letten». Inderdaad, hij staat in voor de goede orde en de netheid van de wachtkamer. En dat niemand het wage herrie te schoppen of met zijn schoenen aan op de zitbanken te gaan liggen. Neen, dat soort klanten worden kordaat, dat wel, maar vriendelijk terechtgewezen.

Als wij hem dan vragen of zoiets vaak gebeurt, zegt hij met het gezag van een kenner: «de gevaarlijkste dagen zijn zaterdag, zondag, maandag, 's Morgens».

- Altijd 's morgens?

- Ja, kaatst hij glimlachend terug alsof hij zich ietwat medeplichtig voelt, het zijn mensen die de nacht hebben doorgebracht.

Geen haar op je hoofd zou eraan denken, indien je althans zijn tintelende ogen zag, dat «ze» deze nacht al werkend hebben doorgebracht, met de rozenkrans te bidden of de tafel van logaritmen uit het hoofd te leren. Trouw aan zijn principes, tracht Prosper met hen steeds de zaken in der minne te regelen. En vaak lukt dat. Als zulks niet kan, moet de onderstationschef er bijgehaald worden die het gewicht van zijn rode kepie en zijn galons in de weegschaal werpt. En als dat dan nog niet helpt, ja, dan wordt in laatste instantie een beroep gedaan op de

plaatselijke politie. Je hebt het reeds geraden dat Prosper zelden met buitensporigheden van dat slag te maken heeft. Hij weet best hoe de weerspanningen aan te pakken. Wat ook nog al dikwijls over 't hoofd wordt gezien is de rol die de zaalwachter verricht bij het inlichten van de reizigers. In feite is dat wel zijn taak niet, maar Prosper doet het zeer graag.

Wij maken er hem opmerkzaam op dat men hem meestal vraagt wat er op de richtingsborden staat. Hij is het daarmee volledig eens, maar, wat wil je, er zijn er die niet kunnen lezen, anderen kunnen niet zien. Het kost niet zoveel moeite het nummer van het spoor en het juiste vertrek uur te geven, en Prosper wil er zelfs nog de aansluiting en het uur van aankomst aan toevoegen. Goedzakig als hij is, schrijft hij het zo nodig op een stukje papier. En hij voegt er verontschuldigend aan toe: «Er zijn er die niet gewoon zijn te schrijven». Zonder opschepperij gaat Prosper er prat op ongeveer te weten op welk uur «zijn» treinen te Brussel-Zuid, Centraal, Noord aankomen. Zelfs voor de andere richtingen. Dus, wie zulks verlangt, laat hij ervan profiteren. Maar, wanneer de inlichting zijn kennis te boven gaat, verwijst hij zijn cliënt naar het loket «Inlichtingen», daar aan de overkant, met een waarschuwend wijsvinger, beslist en ondubbelzinnig. Onvermijdelijk lijkt ons dan de vraag naar «de grootste eigenschap van een zaalwachter, die, zo menen wij, het geduld moet zijn». Inderdaad, bevestigt hij zonder dralen, geduld en eerlijkheid, en met eerlijkheid bedoelt Prosper natuurlijk belêfdeheid. Al lopen die twee begrippen voor hem niet zo ver uit elkaar. Trouwens, wanneer Prosper zijn betoog verder zet, begrijp je het onmiddellijk. «Met de

cliënten mag je nooit je zelfbeheersing verliezen. Je moet vriendelijk blijven, je moet ze niet voor de gek houden, ze niet op goed geluk af van rechts naar links sturen.» Terwijl hij dat zegt, tekent hij met zijn handen een boeiende reeks figuren in de lucht, waarbij de wijsvingers de toon aangeven. Neen, aan zijn eerlijkheid valt niet te twijfelen.

- Controle van de reiskaarten, toezicht op de zaal, inlichtingen verstrekken. En daarmee is je taak rond?

- Toch niet, «s' avonds moet de uitgang op slot worden gedaan».

De platen

Vervolgens vestigt Prosper onze aandacht op het delicate werk dat erin bestaat «geregeld die platen te veranderen», met de bestemmingen, de vertrekuren, de nummers van de sporen. Daar wij graag wilden weten hoe ze die dingen eigenlijk noemen, zegt Prosper ons openhartig dat hij het zelf niet weet, dat zij ze onder elkaar doodgewoon platen noemen. En hij onderstreept zijn antwoord met een gebaar van de twee wijsvingers die zich snel van elkaar verwijderden terwijl ze een ingebeelde horizontale lijn trekken. Tegelijkertijd haalt hij zijn schouders op en rimpelt zijn voorhoofd. Wij moeten ons er wel bij neerleggen: aandringen lijkt ons geen zin te hebben. Van belang is dat trouwens niet, wel dat je niet vergeet «de platen te veranderen», en, als je dat doet, je je niet vergist van uur noch van spoor. En dat je niet te veel platen ineens aanbrengt zodat de reizigers erdoor van de wijs gebracht worden. Trouwens, de chef heeft ons opgedragen slechts twee platen tegelijk per rijrichting op te hangen: een directe en een stoptrein. Een bevel is een bevel, en Prosper zou zich nog liever ter plaatse in stukjes laten hakken dan het te overtreden. Voor het overige is onze man nogal tevreden met zijn diensturen: 5 tot 13 en 13 tot 21. Zonder onderbreking. Aan een stuk doorwerken bevalt hem verbazend goed.

Gezien alles zo vlot verloopt, wagen wij ons even op een zijspoortje. Dus vragen we hem of hij ons soms geen pittige anekdote uit zijn zaalwachtersbestaan kan vertellen?

- En of. Er gebeuren altijd rare dingen! Op zekere dag liet hier een cliënt zijn schoenen in de wachtkamer achter.

- Is hij op zijn sokken vertrokken?

- Inderdaad, maar...

Prosper zwijgt, knipoogt naar me en maakt het vluchtige gebaar van

iemand die een glas uitdrinkt.

«In de zaal» hebben ze er in elk geval hartelijk om gelachen. Prosper droeg de schoenen naar de gevonden voorwerpen en de gedachte dat iemand «op zijn sokken» naar zijn trein is gestapt, doet hem nog altijd grinniken.

En dan waren er nog het boertje en de boerin die op een bank de rest van een braadkip oppeuzelden waarvan ze in het buffet, bij een pot bier, al een deel hadden verorberd. En waar Prosper nog het meeste pret aan beleefde, was dat de man al de mooiste brokjes opsmulde en zijn eega alleen de restjes liet. En dan nog een bedenking die onze man ten voeten uit tekent:

«Tja, als ze maar niet gaan morsen».

- En als je dan eens geen volk over de vloer hebt?

- Dan trek ik naar de perrons, zien of alles in orde is, even vluchtig rondblikken. Als er iets verkeerd gaat, waarschuwt Prosper de verantwoordelijke bediende, niet de chef. Heus, ook dat tekent de mens Prosper.

Prosper biecht ons op (een woord dat bij hem past: in zijn hokje schijnt hij zijn parochianen de biecht in stormpas af te nemen) dat hij zich bij wijlen verveelt: als er geen reizigers zijn. Hij houdt van drukte; drukte schrikt hem helemaal niet af.

- En als je dagtaak afgelopen is?

- Let wel, er moet gewacht worden tot de werkmakker opdaagt. Zelfs als hij vertraging heeft... De werkmakker dat is zijn plaatsvervanger, de man die hem aflost.

Dus als de werkmakker later komt, wacht Prosper; maar als de vervanger te vroeg is, gaat Prosper een pint pakken. Eén, maar geen twee!

'n Fiets en 'n tuintje

Geen twee, want hij draagt de verantwoordelijkheid voor een voertuig: hij komt met de fiets naar 't werk. Twaalf à dertien minuten heeft hij nodig om de drie tot vier kilometer af te leggen tussen zijn woonplaats en zijn werk. «Er zijn bochten», gebaart hij met opgeheven hand. En over zijn tempo mag hij helemaal niet klagen, zegt hij met het verzoek dit onbesproken te laten. Dat ik het toch doe, Prosper, zul je me wel vergeven, want ik heb een zwak voor flinke fietsers.

Ja, hij houdt nu eenmaal van fietsen! Omdat «het gezonder is», 't is «beter voor de spieren». Daarom komt hij zelfs 's winters per fiets werken, zelfs als het regent. Alleen als het ijzelt of sneeuwt, blijft zijn fiets op stal. En dan nog... Als het te glad is, gaat Prosper

te voet. Hij doet er vijfendertig minuten over, maar hij «dwarst», d.w.z. dat hij de bochten ontwijkt en kortere wegen neemt.

Wij doen Prosper opmerken dat hij heel wat vrije tijd heeft. Hij slaat onmiddellijk terug: «Opgepasst! (dat is zijn slagwoord), je moet ook rust nemen, een paar uurtjes om weer op krachten te komen. Ofwel 's morgens, ofwel na de middag».

- Goed en wel, Prosper, maar je houdt er toch nog wat vrije tijd aan over.

Hoe besteed je die eigenlijk?

- Dat is nog al eenvoudig: Prosper heeft een tuintje dat hij bewerkt. «Dat doe ik graag», bekent hij ons spontaan, en daar twijfelen wij geen ogenblik aan, want zijn ogen schitteren als hij het zegt. Tuinieren doet hij zo graag dat hij er zelfs nog het lapje grond van zijn schoonbroer bij bewerkt «die geen tuinier is», zegt hij.

En zo moeilijk is dat niet. Je beleeft er plezier aan als je je plantjes ziet groeien, als je van je eigen kweek kunt eten. Prosper houdt ook veel van bloemen. Heus, tuinieren is zijn lievelingsbezigheid. Gisteren heeft hij boontjes geplukt: «Je hebt er geen idee van hoe prettig het is!» zegt hij al lachend. En hij besluit veelzeggend: «Ik begrijp niet dat er mensen zijn die niet van tuinieren houden: je bent in de open lucht en je hebt ontspanning».

Hoeft het gezegd dat Prosper geen grasperk heeft, zijn tuintje is te klein en bij hem gaan de groenten alleszins voor. Zo is het.

In het vuur van onze conversatie, vragen wij hem op de man af:

- Prosper, mogen wij je een gelukkige zaalwachter noemen?

- Wel, ja!

Dat klinkt niet zo overtuigend.

Daarom dringen we aan:

- Je bent er precies niet zó zeker van.

- Toch wel. Maar ergens krijg je het daarvan soms wel op de zenuwen. Er is veel geduld voor nodig.

- Ben je geen geduldige man?

- Ik, beslist!

Een korte stilte. Prosper denkt na.

- Ronduit gezegd. Ik ben nooit onvriendelijk geweest met een cliënt.

Zó ben ik niet opgevoed.

- Welaan dan, gelukkig?

- Wel ja! Maar er zijn cliënten en cliënten. Je moet je soms kunnen intomen... Hoe dan ook, «schelden» is uit den boze... Trouwens, besluit hij, wie slecht gehumeurd is, bewijst zichzelf een slechte dienst. Als je het ons zou vragen: Prosper is te bescheiden om ons te bekennen hoe gelukkig hij is.

Maar wie kan daaraan twijfelen?